

NESNOVNA DEDIŠČINA V OBMEJNEM PROSTORU

Delavnica SED, Plešče, Hrvaška

Slovensko etnološko društvo, delovna skupina za Slovence zunaj meja Republike Slovenije, je v soorganizaciji z Etnološko zbirko Palčava šiša iz Plešč na Hrvaškem 15. septembra 2012 organiziralo mednarodno delavnico z naslovom Nesnovna dediščina na primeru obmejnega območja doline zgornje Kolpe in Čabranke ter okolice: Beleženje, komentiranje in ohranjanje. Delavnica je potekala v vasi Plešče v dolini reke Čabranke, le nekaj deset metrov od državne meje s Slovenijo. Bližina meje, ki še pred desetletji ni bila prepoznana kot etnična meja, in zgodovinska povezanost prebivalstva območja na obeh straneh doline sta bila glavna razloga za odločitev o mestu tokratne delavnice, ki je kot tretja sledila podobnima dvema. Prva je bila leta 2010 v Špietru v Videmski pokrajini v Italiji, druga pa junija 2011 v Monostru v Porabju na Madžarskem. Z njimi se Slovensko etnološko društvo v triletnem obdobju programske enote Etnologija obmejnih regij osredotoča na živo – nesnovno kulturno dediščino v zamejskem prostoru.

Tokrat smo se z lokalnimi udeleženci odločili za malce drugačen pristop in zaradi posebnosti območja na delavnico povabili tako udeležence s slovenske strani meje kot tudi društva in inštitucije iz Hrvaške z njihovimi izkušnjami s področja varovanja kulturne dediščine ali raziskovanja obmejnega območja.

Pozdravnima nagovoroma vodje delovne skupine Katalin Munda Hirnök, znanstvene svetnice z Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, in Marka Smoleta, vodje Etnološke zbirke Palčava šiša, ki je poudaril, da salon, v katerem so se srečali, ni izbran naključno, saj so se v njem kar nekaj desetletij ob diskusijah srečevali obiskovalci z obeh strani meje pa tudi z bolj oddaljenih območij, so sledila tri uvodna predavanja. O prepoznavanju nesnovne kulturne dediščine in postopku za vpis v Register žive kulturne dediščine Slovenije je predavala Adela Pukl, kustosinja Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, o varovanju nesnovne dediščine v Avstriji na primeru dobre prakse Slovencev na avstrijskem Koroškem je pripovedovala Martina Piko-Rustia, znanstvena vodja Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik v Celovcu, o značilnostih kulturne dediščine obmejnega območja doline zgornje Kolpe in Čabranke pa Marko Smole, vodja Etnološke zbirke Palčava šiša v Pleščih. V svoji predstavitvi je poudaril zgodovinsko povezanost geografskega območja, od obrobni delov Babnega Polja in Dragarske doline do območij občine Čabar in Osilnice ter dela občine Delnice, ki sega v dolino zgornje Kolpe.

S področja nesnovne dediščine sta bila poudarjena dva razpoznavna elementa: govori ob zgornji Kolpi in Čabranki, ki so bili pred dvema letoma kot enota žive dediščine s strani lokalnih iniciatorjev z obeh strani meje najprej predlagani za uvrstitev v register Republike Slovenije, pozneje pa tudi Hrvaške, ter legenda o Petru Klepcu, ki izvira prav z območja okoli Osilnice, Plešč in Svete Gore nad njima. Celotno etnično povezano območje pesti izseljevanje prebivalstva. Temu se pridružuje še zlasti na slovenski strani kritično majhno število osnovnošolcev, ki že po nekaj letih obiskujejo pouk v 20 km oddaljeni Fari. Zaradi vsega tega

se počasi postavlja vprašanje kontinuitete nekdanje večstoletne skupne kulturne dediščine na obeh straneh meje. Hrvaška stran je za sedaj uspela obdržati domače učitelje in celo srednjo šolo v Čabru. V obeh tako posvečajo posebno pozornost tudi ustvarjanju v domačih govorih.

V razpravi so aktivno sodelovali dr. Jožica Škofic z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU s predstavitvijo raziskave govorov v *Slovenskem jezikovnem atlasu*. Redna prof. dr. Vesna Mikić s Fakultete za arhitekturo v Zagrebu je predstavila svoje raziskave in študentske projekte, povezane z zdravim okoljem v dolini Kolpe. Domačini iz Prezida, Čabra in Tršča/Trstja so predstavili svoje kraje in njihovo dediščino. Marta Steiner iz Trave je predstavila svojo rojstno vas in sobivanje vaščanov s Kočevarji, s katerimi so si stoletja do druge svetovne vojne delili tudi nesnovno kulturno dediščino, ki po vojni zaradi izseljevanja domačinov in priseljevanja prebivalstva z drugih območij žal ni v celoti preživela.

Izstopala sta prispevka dveh *ogrankov* ('podružnic') Matice hrvatske, katerih predstavniki so pripovedovali o svojih dejavnostih pri ohranjanju in beleženju dediščine. Med glavnimi pobudniki raziskovanja nesnovne dediščine je kraj Čabar, kjer ima pomembno vlogo Slavko Malnar, avtor številnih knjig, med drugim slovarja domačih govorov s preko 12.000 narečnimi izrazi. Matica je tudi najbolj marljiv izdajatelj knjig v narečju, tudi literarnih izpod peresa Zlatka Pochobratega, ki je v domačem govoru poleg pesmi in dramskih besedil pred nekaj leti izdal celo roman. Zanimiva je bila predstavitev dejavnosti še drugega *ogranka* Matice iz Viškova nad Reko, kamor se s svojo dejavnostjo vključujejo intelektualci – domači učitelji, profesorji in pisatelji, ki se v času velikega priseljevanja v zaledje Reke trudijo beležiti in ohraniti tako nesnovno kot predmetno dediščino svojih prednikov. Žal se delavnice ni udeležil nihče z območja Osilnice, neurje pa je preprečilo udeležbo napovedanih strokovnjakov iz Etnografskega muzeja Istre iz Pazina z zanimivimi izkušnjami o varovanju in prezentaciji dediščine na njihovem večetničnem območju. Obljubili so, da pridejo naslednjič.

Popoldan smo si ogledali prizorišča kulturne dediščine obmejnega območja na Hrvaškem. Marko Smole je predstavil Etnološko zbirko Palčava šiša in raziskovalne in promocijske dejavnosti njenih lastnikov, povezane s skupno kulturno dediščino doline. Kompleks Palčave šiša iz srede 19. stoletja je skupaj z zbirkami predmetov kulturni spomenik, vpisan v register Republike Hrvaške. Ogledali smo si obe poslopji z dvoriščem, nekdanje vinske kleti v stanovanjski stavbi, v katerih so predstavljeni zgodovina območja pod Sveto Goro, nekdanja stavbna dediščina in gradbeni razvoj hiše, pritličje z najstarejšo ohranjeno trgovino *in situ* v Srednji Evropi, predstavitev gostilne in turističnih dejavnosti, gosposka nadstropja s salonom, pisarno in spalnicami prednikov ter celo z ohranjenim straniščem. V nadstropju skednja, iz katerega se bo mogoče v naslednjih letih razvil lokalni kulturni center – prostor je sedaj namenjen predstavitvi tradicionalnih obrti – smo si ogledali likovna dela na temo kulturne dediščine

* Mag. Marko Smole, univ. dipl. inž. elektr., vodja delovne skupine za ljubitelje etnologije pri SED. 1210 Ljubljana-Šentvid, Stanežiče 34b, E-naslov: smole.marko@gmail.com



Martina Piko-Rustia predava omizju salona Palčave šiše o primerih zaščite nesnovne dediščine koroških Slovencev v Avstriji.
Foto: Adela Pukl, Plešče, 15. 9. 2012



Slavko Malnar iz Trstja predstavlja delovanje Ogranka Matice hrvatske Čabar pri ohranjanju nesnovne kulturne dediščine v Čabru in okolici.
Foto: Adela Pukl, Plešče, 15. 9. 2012

doline, ki so nastala na poletni koloniji, organizirani v sodelovanju s Slovenskim kulturnim društvom Gorski Kotar.

Ogledali smo si Tamažav mlin z ohranjenimi lesenimi mlinskimi mehanizmi in pred nekaj leti urejeno turistično pot ob mlinskem potoku. Nadaljevali smo do romarske cerkve na Sveti Gori, na razglednem vrhu visoko nad dolino, ki je znana po romanjih Primorcev in domačinov za Malo mašo in navadi, da se je tam plesalo v čast Materi Božji. Tako romanje kot tudi ples obuja Palčava šiša z vsakoletno organizacijo pohodov, na katerih sodelujejo domačini z obeh strani meje. Vsakokrat ob povratku v Plešče dogodku sledi še sejem vaških izdelkov in kulinarike, ki se konča z vsako leto bolj obiskano narečno prireditvijo. Poslovili smo se na drugi strani Svete Gore, v Malem Logu, ki je znan kot mesto domačije Petra Klepca, komur v čast so pred leti domačini postavili veličasten lesen kip.

Bili smo malce utrujeni, a vidno zadovoljni z izmenjanimi informacijami in z na novo spoznanim okoljem ter njegovo energijo,

ki pa za ohranitev svoje dediščine predvsem zaradi upadanja števila prebivalstva še vedno potrebuje tako pomoč strokovnjakov z obeh strani meje kot tudi katerega od varstvenih ukrepov, ki bi pomagali pri ohranjanju njegove identitete in ga pri tem tudi spodbujali.

Delavnice se je v celotnem dnevu udeležilo preko trideset ljudi, salon Palčave šiše pa se je z dragocenim pohištvom, bogato knjižnico in s poslikavami iz osemdesetih let 19. stoletja izkazal za primerno okolje manjših strokovnih srečanj. Dogodek so spremljali novinarji iz Slovenije (Fajfar 2012) in Hrvaške (Malnar 2012).

Vira

FAJFAR, Simona: Izumiranje jezikovne pestrosti: Narečja, predvsem tista na slovenskem obrobju, izumirajo. *Delo*, 17. september 2012: 8; (<http://www.delo.si/kultura/dediscina/izumiranje-jezikovne-pestrosti.html>).

MALNAR, Željko: Plešče radionica o nematerijalnoj baštini, Neistraženo bogatstvo izričaja. *Novi list*, 16. september 2012; (<http://novine.novolist.hr>).

MALA ŠOLA ETNOLOGIJE – IZKUŠNJA DEDIŠČINE

Krško, 23. september 2012

Malo šolo etnologije smo tudi letos izvedli ob Dnevih evropske kulturne dediščine, ki v Mestnem muzeju Krško potekajo v soorganizaciji Mestnega muzeja Krško, enote Kulturnega doma Krško in Javnega sklada za kulturne dejavnosti, Območne izpostave Krško, ter Slovenskega etnološkega društva.

V skupnem programu Dnevov, ki so bili letos osredotočeni na prenašanje dediščine iz roda v rod in s te optike tudi na različne načine povezovanja starejše in mlajše generacije, smo izvedli

nedeljsko muzejsko delavnico Jabolko za telo, cvetje za dušo. V uvodu je Helena Rožman spregovorila o zvrsteh dediščine, ki jih je predstavila s pomočjo opredelitev v Pravilniku o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah, ki je bil kot podzakonski akt sprejet leta 2010. Posebno pozornost je namenila tudi opredelitvi nesnovne dediščine in njenemu varovanju, kot ju določa Unescova Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine, ki jo je Republika Slovenija ratificirala leta 2007. Va-

* Dr. Helena Rožman, prof. zgod. in univ. dipl. etnol., muzejska svetovalka, Galerija Božidar Jakac. 8311 Kostanjevica na Krki, Grajska cesta 45, E-naslov: helena.rozman@guest.arnes.si; Alenka Černelič Krošelj, prof. umet. zgod. in univ. dipl. etnol. in kult. antropol., kustosinja, Mestni muzej Krško, enota Kulturnega doma Krško. 8270 Krško, Valvasorjevo nabrežje 4, E-naslov: alenka.cernelic.kroselj@mestnimuzejkrsko.si